УДК 159.925:159.942

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1\(19\)-455-467](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1(19)-455-467)

Олейник Нарміна Оруджівна кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон, 73000, тел.: (096) 679-20-71, <https://orcid.org/0000-0002-8351-8803>

Набільська Ганна Ростиславівна магістрантка психології, тренер-викладач в ІТ-школі «PeaPod», тел.: (095) 042-78-63

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДОМІНУЮЧОГО ТИПУ БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті висвітлені результати теоретико-емпіричного дослідження особливостей емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку з різним типом батьківського ставлення. Розглянуті концепції емоційного інтелекту засвідчують, що більшість дослідників розуміють даний термін з позиції здатності до розуміння і управління емоціями. Особливості розвитку емоційного інтелекту обумовлюються індивідуальними характеристиками людини та особливостями соціального оточення. Емоційний інтелект у дослідженні розуміється як здатність особистості сприймати, усвідомлювати, ідентифікувати, адекватно інтерпретувати та управляти власними емоціями.

Молодший шкільний вік можна назвати сенситивним періодом для розвитку емоційного інтелекту дитини. Розуміння молодшими школярами власних емоцій та емоцій оточуючих людей відіграють значну роль у розумінні та сприйнятті оточуючого світу. Емоційний розвиток виступає важливим компонентом регуляції внутрішньої психічної діяльності та активності дитини. Можна виокремити наступні особливості емоційного розвитку дитини молодшого шкільного віку: високий поріг чутливості до подій, що відбуваються; безпосередність і щирість власних переживань (печалі, радості, страху, задоволення та ін.); підвищена міра емоційної нестійкості; факторами, що обумовлюють емоційні реакції виступають не тільки ігри з однолітками, а й особливості навчання, оцінювання учителем та однокласників; низька міра розуміння і усвідомлення власних емоцій та емоцій інших людей.

Емоційна стабільність дитини молодшого шкільного віку виступає важливим чинником її розвитку. Перша картина світу дитини виникає у сім'ї, саме батьки формують основи для подальшої соціалізації дитини. Система стосунків з батьками є особливим емоційним зв'язком, особливо з мамою. Такий досвід стосунків виступає фундаментом на подальше життя, на уміння

справлятися з різними життєвими переживаннями. З ростом і розвитком дитина зазнає і інших впливів, спочатку це заклад дошкільної освіти, а потім школа. Саме поведінка дорослих людей можуть як підтримувати так і гальмувати розвиток емоційного інтелекту дитини.

Ключові слова: інтелект, тип батьківського ставлення, сприйняття емоцій, розуміння емоцій, ідентифікація емоцій, емоційна дистанція, авторитарна гіперсоціалізація, емоційна близькість, прийняття.

Oleynik Narmina Orudzhivna Candidate of Psychological Sciences Senior Lecturer of the Department of Psychology, Kherson State University, St., Universitieska, 27, Kherson, 73000, tel.: (096) 679-20-71, <https://orcid.org/0000-0002-8351-8803>

Nabilska Hanna Rostilavivna Graduate student of psychology, trainer-teacher at the IT school "PeaPod", tel. : (095) 042-78-63

INTERCONNECTION OF THE DOMINANT TYPE OF PARENTAL ATTITUDE WITH THE SPECIFICITIES OF THE EMOTIONAL INTERNET OF YOUNG SCHOOLS

Abstract. The statistics have the results of theoretical and empirical awareness of the peculiarities of the emotional intelligence of children of a young school age with a childish type of parenting attitude. The developed concept of social intelligence will show that there are more pre-existing ideas of danish terms from the position of building to the smarter and management of the events. The particularities of the development of the social intelligence are summarized by the individual characteristics of the people and the particularities of social rationing. Emotional intelligence at the pre-sentiment level is thought to be the quality of the specialties of the child, learn, identify, adequately interpret and manage the power. A young schoolchild can be called a sensitive period for the development of a child's emotional intelligence. Reasonableness by young schoolchildren of vlast emotional and emotional people will play a significant role in the understanding and rewarding of light. Emotional development is an important component of the regulation of the internal psychic activity and activity of the child. You can take advantage of the onset of special features of the development of a child of a young school age: a high threshold of sensitiveness to the point of coming up; safety and breadth of power experiences (sadness, joy, fear, satisfaction, etc.); the world of emotional instability has been promoted; the factors that summarize the emotional reactions are not only those with one-sided students, but the special characteristics of the students, assessed by the teacher and classmates; the low world of intelligence and understanding of the power of the people and the emotions of the people. Emotional stability of a child of a young school student who is an important official in development. The first picture of the child's wedding is with the family, and the

father itself is shaping the foundations for the child's socialization. The system of stosunks with dads є with a special emoji, especially for mom. Such a dosage of hundreds of people is a foundation for the further life, for cleverly coping with life's experiences. With the growth and development of the child, she is aware of the first injections, a couple of ways to lay the foundation for preschool education, and then school. The very behavior of grown-up people can be used as a means of developing a child's emotional intelligence.

Keywords: emotional intelligence, type of parental attitude, perception of emotions, understanding of emotions, identification of emotions, emotional distance, authoritarian hypersocialization, emotional intimacy, acceptance.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день сучасне суспільство можна назвати як емоційне нестабільне та тривожне, що визвано значною кількістю стресогенних факторів, які обумовлюють труднощі у адаптації людей та сплеск різних емоційних розладів. У зв'язку з цим, проблема емоційного інтелекту є однією з актуальних тем дослідження і становить значний інтерес до її вивчення з боку учених психологів.

Діти, як найбільш вразлива категорія, зазнають найбільшого негативного впливу соціуму. Психологічне благополуччя дітей напряму залежить від ситуації у власній родині та ситуації у суспільстві у цілому. Як правило, у більшості сімей не приділяють значної уваги емоційному розвитку дітей, можна спостерігати навіть певну заборону вияву власних почуттів (наприклад: «хлопчики не плачуть», «досить рюмсати, як маленький»). Ще однією проблемою сучасності є орієнтування освіти здебільшого на інтелектуальний розвиток учнів та нехтування емоційними переживаннями дітей під час навчальної діяльності. Усе це у цілому виступає негативними факторами розвитку емоційного інтелекту дітей.

Важливою метою сучасної системи освіти є розвиток та формування самостійної, конкурентоспроможної особистості, що здатна до самоосвіти, саморозвитку та самоконтролю. Завдяки науковим дослідженням стало відомо, що особистісний та професійний розвиток людини залежить у більшій мірі від її емоційної зрілості, ніж від інтелектуального розвитку.

Молодший шкільний вік є важливим етапом становлення кожної особистості. Саме у цьому віці система взаємозв'язків «дитина-дорослий» трансформується у: «дитина-батьки» та «дитина-учитель». Ранній емоційний досвід дитини виступає вирішальним чинником розвитком її особистості, зокрема розвитку її емоційного інтелекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему дослідження емоційного інтелекту, зокрема у молодшому шкільному віці вивчають такі сучасні зарубіжні та вітчизняні дослідники: І. Андрєєва, О. Бантишева, О. Брусакова, Д. Гоулман, В. Загвоздкін, Ж. Завьялова, М. Захарова, Л. Крюкова, О. Лящ, Д. Люсін, О. Мельник, Є. Носенко, Л. Ракітянська, І. Степанов, І. Сухопара, М. Шпак, В. Юркевич та інші.

Вивченням типів батьківського ставлення займаються наступні сучасні науковці: Ю.Акименко, Т. Горячова, Є. Єганова, О. Істратова, О. Росинська, Є. Слизова, Є. Смирнова, М. Соколова, Г. Циганенко, Г.Шкуратенюк, Т. Цуркан та інші.

Мета дослідження полягає у визначенні взаємозв'язку домінуючого типу батьківського ставлення з особливостями емоційного інтелекту молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом розвитку особистості є емоційна сфера. Саме емоції допомагають регулювати різного роду діяльності, насамперед інтелектуальну та соціальну.

У рамках зарубіжної психології емоційний інтелект вивчається у таких напрямках: як аспект життєдіяльності особистості; як аспект ефективної комунікації та інтеракції; як аспект вивчення взаємозв'язку з особливостями психофізіологічного здоров'я особистості [1].

Емоційний інтелект є підструктурою соціального інтелекту, що виявляється у здатності рефлексувати власні емоції та емоції оточуючих людей з метою застосування отриманих даних для управління своєю діяльністю та мисленням. Спочатку термін емоційний інтелект вивчався як здатність, що дозволяє обробляти отриману інформацію. Пізніше емоційний інтелект розглядається у векторі поєднання чотирьох здібностей особистості. У статті О. Лящ детально описані ці здібності, що засвоюються послідовно у процесі онтогенезу: «сприйняття, ідентифікація емоцій (власних та інших людей) – здатність визначати свої і чужі емоції за фізичним станом, почуттями і думками, через твори мистецтва, мову, зовнішній вигляд і поведінку та ін.; управління власними емоціями та почуттями інших людей – рефлексивна регуляція емоцій, необхідна для емоційного та інтелектуального розвитку, яка допомагає залишатися відкритим до позитивних і негативних почуттів; викликати емоції або уникати їх залежно від їх інформативності; розуміння емоцій – здатність класифікувати емоції і розпізнавати зв'язки між словами і емоціями; інтерпретувати значення емоцій, що стосуються взаємовідносин; розуміти складні (амбівалентні) почуття, усвідомлювати переходи від однієї емоції до іншої; фасилітація мислення – здатність викликати певну емоцію і потім контролювати її, змінюючи тим самим когніції [2, с. 326-327].

Найбільш повною моделлю емоційного інтелекту є теорія Р. Варона, що розумів емоційний інтелект як не когнітивну здібність, що дозволяє особистості успішно розв'язувати різні життєві ситуації. Автор визначив п'ять компетенцій, що входять в структуру емоційного інтелекту: «пізнання власної особистості (поінформованість про власні емоції, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність); міжособистісне спілкування (міжособистісні взаємини, соціальна відповідальність, співпереживання), адаптація (рішення проблем, оцінка реальності, пристосування), управління стресовими ситуаціями (стійкість до стресу, імпульсивність, контроль), переважаючий настрій (щастя, оптимізм)» [цит. за 2, с. 327]. Отже, автор

розуміє емоційний інтелект через емоційну сферу та особистісні характеристики людини.

Іншу точку зору має дослідник Д. Гоулман. Автор зазначає, що емоційний інтелект є компетентністю, що спрямована на інтерпретацію власних емоцій та емоцій інших людей, що дозволяє досягати поставленої мети [3].

Дослідник Д. Люсін вважає, що розуміння емоцій та почуттів залежить від спрямованості особистості на емоційну сферу, що виявляється у підвищеній мірі схильності до психологічного аналізу учинків та переживань. Автор розуміє емоційний інтелект як взаємозв'язок когнітивних здібностей та особистісних характеристик людини. Проте зауважує, що саме особистісні риси є рушійними чинниками розвитку емоційного інтелекту [4].

Розглянуті концепції емоційного інтелекту засвідчують, що більшість дослідників розуміють даний термін з позиції здатності до розуміння і управління емоціями. Особливості розвитку емоційного інтелекту обумовлюються індивідуальними характеристиками людини та особливостями соціального оточення.

У дослідженні емоційний інтелект розуміємо як здатність особистості сприймати, усвідомлювати, ідентифікувати, адекватно інтерпретувати та управляти власними емоціями та емоціями інших людей.

Найбільш точно пояснює сутність проблеми взаємовідносин дітей та батьків теорія прив'язаності. Дитина пізнає світ та себе через ставлення до неї матері (або того об'єкта, що її замінює). Саме батьківська сім'я є тим оточенням для дитини, через яке вона здатна задовольнити свою першу у житті потребу – потребу у прив'язаності, потім у прийнятті, визнанні та повазі.

Домінуючий тип батьківського ставлення має важливе значення для подальшого розвитку особистості дитини. Особливого значення він набуває у період вікових криз розвитку (наприклад: період новонародженості; криза одного року; криза 3 років; криза 6-7 років; підліткова криза). Домінуючі стилі батьківського виховання закладають основи соціалізації дитини, наповнюють її психологічний світ та закладають основи емоційного реагування. Саме взаємини батьків з дітьми є потужними рушіями розвитку дитини [5].

Батьківське ставлення можна визначити як комплекс емоційних та поведінкових реакцій батьків, що застосовуються по відношенню до дитини; характеристик сприйняття та розуміння її особистісних характеристик та вчинків.

У психологічних дослідженнях давно встановлено, що неадекватне батьківське ставлення (наприклад, гіпоопіка, гуперопіка, недостатня увага) дуже часто обумовлюють у дітей розвиток сенсорного голоду та проблеми емоційної сфери (недорозвиненість вищих почуттів, тривожність, інфантильність) [6].

Діти-сироти та діти, що позбавлені емоційного ставлення відчують емоційну депривацію, що суттєво визначає хід розвитку особистості дитини. Відкидання як тип батьківського ставлення обумовлює розвиток тривожності,

емоційної нестійкості, низької самооцінки дитини. Це засвідчує про емоційне неблагополуччя дитини і виступає фактором феномену прихованого соціального сирітства.

У дослідженні О. Істратової та А. Росинської щодо впливу типу сімейного неблагополуччя на емоційний розвиток молодших школярів показало, що емоційно відкинуті діти і діти-сироти виступають особливою категорією дітей та потребують глибокого вивчення: «основний фундамент емоційної сфери закладається вже в молодшому шкільному віці, і одним з головних чинників розвитку благополучної емоційної сфери є сім'я. Ранні емоційні порушення і відкидання дитини призводять до того, що вже на даному етапі у неї починає складатися негативне ставлення не тільки до себе, але і оточуючих. У нашому дослідженні було висунуто гіпотези, які підтвердилися частково: на тлі емоційного неблагополуччя відкидання батьками дітей і соціальних сиріт, відзначається досить високий рівень емоційної напруженості і у дітей з благополучних сімей, що проявляється у високому рівні страхів, тривожності, амбівалентності і інвертування їх емоційної сфери. Це говорить про те, що, не дивлячись на те, що сім'я є одним з головних джерел розвитку емоцій, існують і інші чинники, що впливають на емоційний розвиток дітей» [7, с. 7].

Значний вплив на розвиток дитини мають засоби контролю (система заохочень та покарань) батьків по відношенню до дитини. Адекватний батьківський контроль полягає у поєднанні емоційного прийняття дитини з підвищеними вимогами до неї, що виявляються в ясності, несуперечності та послідовності їх пред'явлення. Відзначається, що адекватне батьківське ставлення обумовлює високий рівень адаптивності дитини та адекватні засоби спілкування з однолітками.

Значущим чинником розвитку емоційного інтелекту виступає сім'я, у котрій виховується дитина. Саме ставлення батьків, стилі батьківського виховання обумовлюють розвиток особистості дитини, зокрема емоційного інтелекту. *Батьківське ставлення* можна визначити як комплекс емоційних та поведінкових реакцій батьків, що застосовуються по відношенню до дитини; характеристик сприйняття та розуміння її особистісних характеристик та вчинків.

Емпіричну вибірку дослідження склали 30 дітей молодшого шкільного віку та 30 пар батьків (пара мати-батько). Вибірка дітей містить 18 дівчаток та 12 хлопчиків, віком від 7 до 8 років. Вік батьків від 28 до 40 років, досліджувані переважно з вищою освітою.

Методи емпіричного дослідження:

1. Методика «Емоційна ідентифікація» (Є. Ізотової) з метою вивчення сформованості процесів усвідомлення емоцій, їх розуміння та визначення рівнів ідентифікації емоцій.

2. Методика «Емоційна піктограма» (М. Кузьмищевої) з метою визначення особливостей емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

3. Методика «Що – чому – як» (М. Нгуен) з метою визначення рівня розвитку емоційної сфери.

4. Опитувальник «Тип батьківського ставлення» (А. Варга, В. Століна) з метою аналізу домінуючого типу батьківського ставлення у родинах досліджуваних дітей.

5. Опитувальник «Вивчення взаємодії батьків з дітьми» (І. Маркової) з метою вивчення параметрів батьківсько-дитячих відносин.

6. З метою визначення взаємозв'язку домінуючого типу батьківського ставлення з особливостями емоційного інтелекту молодших школярів застосовано кореляційний аналіз Спірменом.

Емпіричне вивчення особливостей розвитку емоційного інтелекту молодших школярів свідчить про наступне: більшість молодших школярів виявляють низький рівень сприйняття емоцій; низький рівень розуміння емоцій; середній рівень ідентифікації емоцій; середній рівень адекватності сприйняття емоцій та середній рівень розвитку емоційного компоненту. Такі результати підтверджуються результатами інших теоретико-емпіричних досліджень стосовно того, що емоційна сфера дітей молодшого шкільного віку є ще нестабільною і саме у цьому віці розвиваються більш складні емоції, що складають основу емоційного інтелекту особистості дитини.

Емпіричне вивчення домінуючого типу ставлення батьків до дітей засвідчує про наступне: більшість досліджуваних батьків намагаються інфантилізувати дитину та приписують їй певну неспроможність; попри це, поважають індивідуальність власної дитини, схвалюють її інтереси, але, час від часу, сприймають її непристосованою до життя; у більшості випадків намагаються допомагати дітям, співчують їм, адекватно оцінюють їх можливості та здібності; у адекватній мірі виявляють міжособистісну дистанцію з дитиною; виявляють і демократизм у типі ставлення і систему норм та правил, які позитивно впливають на особистість дитини. Більшість батьків виявляють підвищену міру контролю по відношенню до дітей; попри надмірний контроль, батьки вважають, що вони демонструють підвищену міру близькості та щирості з дитиною; поведінку батьків можна оцінювати як розуміючу, оскільки вони приймають особистісні характеристики власної дитини; більшість батьків виявляють співробітництво у взаємодії з дітьми, вважають, що вони є авторитетами для власних дітей та сприймають відносини з дітьми позитивними і сприятливими.

У цілому отримані результати засвідчують про те, що батьки досліджуваних молодших школярів виявляють адекватний тип батьківського ставлення, що у цілому може свідчити про сприятливі умови розвитку особистості дитини.

У таблиці 1 зображена матриця структури кореляційних зв'язків домінуючого типу батьківського ставлення з особливостями емоційного інтелекту молодших школярів.

Перш ніж перейти до аналізу значущих взаємозв'язків варто зазначити, що отримані взаємозв'язки за шкалами: «емоційна дистанція-емоційна

близькість», «заперечення-прийняття», «відсутність співпраці-співробітництво» визначаються через обернені показники, оскільки позитивний взаємозв'язок буде засвідчувати про застосування емоційної дистанції, заперечення, відсутність співпраці, а обернені, навпаки – емоційну близькість, співпрацю, прийняття.

Таблиця 1

Взаємозв'язок домінуючого типу батьківського ставлення з особливостями емоційного інтелекту молодших школярів

	Сприйняття емоцій	Розуміння емоцій	Ідентифікація емоцій	Адекватність сприйняття	Рівень розвитку емоційної сфери
Вимогливість – невимогливість	0,273141	0,006908	-0,2012	0,300722	0,094266
М'якість – строгість	0,171502	0,17888	0,16724	0,243241	-0,11029
Автономність – контроль	-0,25949	0,176775	-0,18714	0,010741	0,094266
Емоційна дистанція – емоційна близькість	-0,426255	-0,14353	0,111372	-0,55291	-0,07759
Заперечення – прийняття	-0,36719	-0,08728	-0,42327	-0,08735	-0,699137
Відсутність співпраці – співробітництво	-0,114744	-0,15991	-0,44828	-0,03977	-0,514744
Незгода – згода	0,245711	0,18214	0,10069	0,343241	-0,18596
Непоследовність – последовність	0,126255	0,094266	0,029911	-0,03491	-0,05436
Авторитетність батьків	-0,04503	-0,2012	0,044025	0,129471	-0,0703
Задоволеність відносинами	-0,27708	-0,2383	0,12327	0,087661	0,050739
Симбіоз	-0,46848	-0,12752	0,011635	-0,19786	0,15557
Авторитарна гіперсоціалізація	-0,639472	0,142386	0,320722	0,13878	-0,74108
Кооперація	-0,05046	0,64495	-0,16931	0,161659	0,59825
Прийняття-відштовхування	-0,12345	0,04428	-0,14046	-0,09416	-0,06686
«Маленький невдаха»	0,048623	0,154644	-0,19825	-0,02885	0,177126

Отримані результати дозволили визначити (рис. 1), що існує взаємозв'язок між типом батьківського ставлення «емоційна дистанція-емоційна близькість» та такими показниками емоційного інтелекту молодших

школярів, як рівень сприйняття емоцій ($r_s = -0,42$, при $p \leq 0,01$) та рівень адекватності сприйняття емоцій ($r_s = -0,55$, при $p \leq 0,01$).

Рис. 1. Взаємозв'язок типу батьківського ставлення «емоційна дистанція-емоційна близькість» з показниками емоційного інтелекту молодших школярів

Отримані зв'язки виявилися негативними, що свідчить про наступне: тип батьківського ставлення – емоційна дистанція, що виявляється у відсутності емоційного контакту та зв'язку батьків з дитиною обумовлює здатність у дитини адекватно сприймати власні емоції та емоції оточуючих людей.

Натомість, емоційна близькість з дітьми обумовлює підвищення рівня сприйняття емоцій та рівень сприйняття адекватності емоцій у молодших школярів. Саме позиція батьків, що виявляється у підвищеній мірі щирості, у здатності виявляти власні емоції та дозволяти дітям виявляти свої почуття обумовлює здатність школярів адекватно сприймати різні емоції та їх розуміти.

Встановлено взаємозв'язок (рис. 2) між типом батьківського ставлення «заперечення-прийняття» та рівнем ідентифікації емоцій у дітей ($r_s = -0,42$, при $p \leq 0,01$) та рівнем розвитку емоційної сфери ($r_s = -0,69$, при $p \leq 0,001$).

Рис. 2. Взаємозв'язок типу батьківського ставлення «заперечення-прийняття» з показниками емоційного інтелекту молодших школярів

Отримані результати засвідчують, що такий тип батьківського ставлення як заперечення, що виявляється у фізичному та емоційному аспекті відштовхування обумовлює зниження загального рівня розвитку емоційної сфери молодших школярів, зокрема здатність до розуміння власних емоцій та емоцій оточуючих людей.

Натомість, тип батьківського ставлення, що виявляється у прийнятті своєї дитини з усіма її перевагами та недоліками обумовлює здатність упізнавати різні емоції та у цілому розвиток емоційної сфери у молодших школярів.

Взаємозв'язок між типом батьківського ставлення «відсутність співпраці-співробітництво» та рівнем ідентифікації емоції дітей ($r_s = -0,44$, при $p \leq 0,01$) та загальним рівнем розвитку емоційної сфери ($r_s = -0,51$, при $p \leq 0,01$) свідчить про наступне: відсутність співпраці у стосунках з дітьми призводить до зниження здатності молодших школярів адекватно ідентифікувати різні емоції та у цілому знижується загальний рівень розвитку емоційної сфери школярів. Такий тип ставлення може бути пов'язаний із застосуванням авторитарного або байдужого стилю виховання.

Рис. 3. *Взаємозв'язок типу батьківського ставлення «відсутність співпраці-співробітництво» з показниками емоційного інтелекту молодших школярів*

Навпаки, застосування батьками співробітництва у стосунках зі своїми дітьми, що виявляється у прийнятті прав і бажань власної дитини обумовлює підвищення рівня розуміння різних емоцій та загального рівня розвитку емоційної сфери у молодших школярів.

Встановлений взаємозв'язок між типом батьківського ставлення «авторитарна гіперсоціалізація» та сприйняттям емоцій ($r_s = -0,63$, при $p \leq 0,001$) та рівнем загального розвитку емоційної сфери ($r_s = -0,74$, при $p \leq 0,001$) молодших школярів засвідчує: тип батьківського ставлення, що виявляється у підвищеному бажанні контролювати поведінку дитини обумовлює зниження рівня сприйняття емоцій та зниження загального рівня розвитку емоційної сфери у молодших школярів, що у цілому негативно впливає на формування емоційного інтелекту.

Рис. 4. Взаємозв'язок типу батьківського ставлення «авторитарна гіперсоціалізація» з показниками емоційного інтелекту молодших школярів

Кооперація як тип батьківського ставлення позитивно пов'язана з такими показниками емоційного інтелекту молодших школярів, як рівень розуміння емоцій ($r_s = 0,64$, при $p \leq 0,001$) та рівень розвитку емоційної сфери ($r_s = 0,59$, при $p \leq 0,001$).

Рис. 5. Взаємозв'язок типу батьківського ставлення «авторитарна гіперсоціалізація» з показниками емоційного інтелекту молодших школярів

Отже, прагнення батьків до співробітництва з дитиною та демонстрація зацікавленості і участі у житті дитини підвищують здатність упізнавати різні види емоцій та підвищує загальний рівень емоційного розвитку молодших школярів.

Висновки. Проведений кореляційний аналіз дозволив визначити, що домінуючий тип батьківського ставлення обумовлює особливості розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, а саме: емоційна дистанція з дітьми; заперечення як тип батьківського ставлення; відсутність співпраці з власною дитиною; авторитарна гіперсоціалізація обумовлюють зниження рівня усвідомлення, розуміння власних емоцій та емоцій інших людей, та у цілому зниження загального рівня розвитку емоційної сфери у молодших школярів. Такі типи батьківського ставлення, як емоційна близькість,

співпраця, прийняття та кооперація обумовлюють розвиток високого рівня емоційного інтелекту молодших школярів.

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення соціально-психологічних факторів, що обумовлюють розвиток емоційного інтелекту у молодшому шкільному віці.

Література:

1. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р. № 73, Т. 1. – С. 128-133.
2. Лящ О. П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології*. 2013. Випуск 22. С. 324-335.
3. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Пер. с англ. А.П. Исаевой. М. : АСТ: Астрель, 2011. 478 с.
4. Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте. Социальный интеллект. Теория, измерение, исследования. Москва, 2004. С. 29–39.
5. Цуркан Т. Г. Взаємини дитини і батьків як визначальний фактор впливу на формування особистості. *«Наука і освіта»*, № 3, 2015. С. 120-125.
6. Горячова Т. Г., Солнцева І. А. Особистісні особливості матері дитини з відхиленнями в розвитку і їх вплив на дитячо-батьківські відносини. *Матеріали II Всеросійської наукової конференції «Психологічні проблеми сучасної російської родини»*. В 3 частинах. Частина 1 / Під ред. В. К. Шабельникова, А. Г. Лідерса. М., 2005. С. 285-298.
7. Истратова О. Н., Росинская (Яценко) А. В. Влияние типа семейного неблагополучия на эмоциональное развитие младших школьников. *Современные научные исследования и инновации*. 2015. № 9. Ч. 2. : Электронный ресурс. URL: <https://web.snauka.ru/issues/2015/09/57608> (дата звернення: 04.05.2021).

References:

1. Mel'nik, O. M. (2020). Rozvitok emocijnogo intelektu molodshih shkoljariv [Development of emotional intelligence of primary school children]. *Pedagogika formuvannja tvorchoj osobistosti u vishhij i zagal'noosvitnij shkolah - Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 73, 1, 128-133 [in Ukrainian].
2. Ljashh, O. P. (2013). Emocijnij intelekt jak predmet psihologichnih doslidzhen' [Emotional intelligence as a subject of psychological research]. *Zbirnik naukovih prac' K-PNU imeni Ivana Ogienka, Institutu psihologii imeni G.S.Kostjuka NAPN Ukraini. Problemi suchasnoj psihologii - Collection of scientific works of K-PNU named after Ivan Ogienko, Institute of Psychology named after GS Kostyuk NAPS of Ukraine. Problems of modern psychology*, 22, 324-335 [in Ukrainian].
3. Goulman, D. (2011). *Jemocional'nyj intellekt [Emotional intelligence]*. M. : AST: Astrel' [in Russian].
4. Ljusin, D. V. (2004). Sovremennye predstavlenija ob jemocional'nom intellekte [Modern ideas about emotional intelligence]. *Social'nyj intellekt. Teorija, izmerenie, issledovanija - Social intelligence. Theory, measurement, research*, 29–39 [in Ukrainian].
5. Curkan, T. G. (2015). Vzaemini ditini i bat'kiv jak viznachal'nij faktor vplivu na formuvannja osobistosti [The relationship between child and parent as a determinant factor influencing the formation of personality]. *Nauka i osvita - Science and Education*, 3, 120-125 [in Ukrainian].
6. Gorjachova, T. G., Solnceva, I. A. (2005). Osobistisni osoblivosti materi ditini z vidhilen'njami v rozvitku i ih vpliv na ditjacho-bat'kivs'ki vidnosini [Personal characteristics of the

child's mother with developmental disorders and their impact on child-parent relationships]. *Materiali II Vserosijs'koj naukovoї konferenciji «Psihologichni problemi suchasnoj rossijskoj rodini» - Proceedings of the II All-Russian Scientific Conference "Psychological Problems of the Modern Russian Family"*. (pp. 285-298). M. [in Ukrainain].

7. Istratova, O. N., Rosinskaja (Jacenko), A. V. (2015). Vlijanie tipa semejnego neblagopoluchija na jemocional'noe razvitie mladshih shkol'nikov [Influence of the type of family unhappiness on the emotional development of primary school children]. *Sovremennye nauchnye issledovanija i innovacii - Modern research and innovation*, 9, 2 [in Ukrainain].